

K.F.Ulaynich

Informatization as a condition for the effective functioning of the agricultural enterprises

Modern agroindustrial enterprise, aimed at improving efficiency of operations, is unthinkable without optimal control based on the use of the newest computer techniques and information support.

Integration of the agrarian sector of Ukraine in the world market requires adjusting relations with foreign information centers. Should be considered that the countries of the post-industrial, information development receive more benefits from the wide application of the new information technologies, which provide great opportunities to improve the performance of managerial work, sales of products and services, integration. Therefore, the information system should become an important element of the infrastructure of the agrarian market. For information transfer in the system of management of enterprises of agroindustrial complex, organization of communications is required. One of the most convenient, fast and reliable forms – is electronic mail. It is based on the global computer network, using modern information technology. They allow to deliver the necessary information from the sender to the recipient in a few minutes. The holder of the communication channels of the e-mail is the Internet - the world community networks. The latest technologies have significant advantage of the speed and quality of data transmission in comparison with traditional. However, their services are still quite expensive.

The structure of the information-analytical system of the agrarian sector should be an important component of the information system. It should be based on informational cooperation of state bodies, business structures of information and advisory service and information-analytical services of appropriate enterprises and authorities. Such information cooperation should be based on the principles of the associated cooperation.

Keywords: *informatization, information development, information support, information and consultation services.*

УДК 338.435

**МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ
М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

С.С. СТЕЦЮК, аспірант*

ІНЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

Досліджено ступінь впливу витрат на рівень ефективності господарювання м'ясопереробних підприємств. Підкреслено стратегічну важливість впровадження механізму управління витратами підприємства, як у загальному по суб'єкту господарювання, так і по кожному центру витрат та етапові виробництва безпосередньо.

Ключові слова: *м'ясопереробні підприємства, прибуток, управління витратами, мотивація, стратегія підприємства.*

Основою процесу формування прибутку підприємств є їх здатність раціонально та ґрунтовно здійснювати господарські витрати. Ефективність виробничої діяльності безпосередньо залежить від розміру та структури цього показника. Процес управління витратами є частиною виробничої діяльності

* Науковий керівник – Гладій М.В., д.е.н., професор, академік НААН України

підприємства, тому повинен підпорядковуватися загальній стратегії підприємства. З огляду на це актуальним і важливим для підприємств є створення та впровадження системи управління витратами підприємства, яка покликана оптимізувати зазначений процес та сприяти збільшенню прибутковості суб'єктів господарювання. Проблемами функціонування процесів управління витратами підприємств займалися такі вчені, як А. Клименко [1], А. Ласкавий [2], О.Азарян [3], Н. Олех [4], Г.Партин [5] та інші. Вчені звертають увагу на важливість процесу менеджменту витрат. Однак невирішеною залишається проблема необхідності оптимізації та раціоналізації затратної частини виробничого процесу, адже вони здійснюють безпосередній вплив на прибутковість підприємств та можливість її збільшення.

Методика досліджень. Методологічною та теоретичною основою дослідження є системний підхід до вивчення економічних процесів та явищ ринкового середовища. Використано методи: аналізу та синтезу, індукції та дедукції для опрацювання механізму управління витратами м'ясопереробних підприємств та формулювання висновків, пропозицій щодо вирішення проблемних питань, які існують у процесі їх господарської діяльності; табличний та графічний — для наглядного представлення отриманих результатів.

Результати досліджень. Одним із напрямів підвищення прибутковості виробників продукції м'ясопереробки є створення адекватної системи управління витратами підприємства. Даний процес є складовим елементом господарської діяльності, тому він має підпорядковуватись загальній стратегії підприємства. У залежності від очікуваного характеру розвитку, дані стратегії можна розділити на стратегії зростання, стабілізації та виживання. За стратегії зростання підприємства спрямовують власну діяльність на формування нових конкурентних переваг, які приносять вигоди у майбутньому. Стратегія зростання передбачає розширене відтворення господарського процесу, тому про скорочення витрат суб'єкта господарювання мова йти не може.

За стратегії стабільності зазвичай дотримуються сталості витрат виробництва, які в ринкових умовах набувають характеристик випадкової величини. Головне завдання полягає у досягненні відповідності фактичних витрат певному рівню. Дана стратегія є перехідною від оборонної стратегії виживання до наступальної стратегії зростання. Тому завдання підприємства полягатиме у зменшенні витрат з метою збільшення розміру прибутку. Отже, формування алгоритму управління витратами підприємства значною мірою залежить від стратегії діяльності підприємства (табл. 1).

Одним із напрямів оптимізації процесу управління витратами підприємства є структурування їх за функціональними центрами, так званими «центрами відповідальності», які нести відповідальність за результати такого управління [1, с. 53 – 57]. Виділяють три основні види таких центрів: «центри витрат», «центри доходів», «центри прибутку». Виробничого процесу буде представлено як сукупність таких підпроцесів: 1) ресурсне забезпечення. При цьому обсяги використаних ресурсів приводяться до спільних грошових одиниць вимірювання, формуючи витрати підприємства; 2) виробництво, яке забезпечує трансформацію витрат ресурсів на готову продукцію, тим самим формуючи доходи суб'єкта господарювання; 3) реалізація продукції, результатом якої є створення прибутку від господарської діяльності. Тобто, відповідальність за результати такого процесу нести можуть лінійні та функціональні менеджери.

1. Особливості управління витратами за різних стратегій діяльності підприємства

Вид стратегії	Особливості реалізації стратегії	Бажані результати діяльності	Мета управління витратами
Стратегія зростання	Посилення ринкових позицій із вже існуючою продукцією	Формування конкурентних переваг для забезпечення суттєвого нарощення прибутку у майбутньому. Індикатором результативності більшою мірою є конкурентоспроможність, а не прибуток	Оптимізація витрат на реалізацію існуючої продукції
	Завоювання нових ринків із вже існуючою продукцією		Оптимізація виробничих (для нарощенні масштабів виробництва) та капітальних (на вдосконалення якісних характеристик існуючої продукції) витрат
	Завоювання або формування нових ринків збуту із вдосконаленою або новою продукцією		Оптимізація капітальних витрат
Стратегія стабілізації	Стабілізація ринкових позицій із вже існуючою продукцією	Забезпечення сталості рівня прибутку та ефективності діяльності	Усунення несприятливих коливань обсягів витрат та їх оптимізація
Стратегія виживання	Забезпечення прийняттого фінансового стану підприємства	Підвищення фактичного рівня прибутку (зниження збитковості)	Оптимізація виробничих витрат

Однак, зниження затрат не завжди є запорукою підвищення прибутковості діяльності, а інколи навіть перешкоджає цьому. Крім того, навіть за ефективного функціонування «центрів витрат», результативність діяльності може бути знижена через недосконалість процесів виробництва та реалізації. Саме тому основним в управлінні витратами має бути не їх зниження, а оптимізація. В якості критерію оптимальності при цьому доцільно використати максимум економічного ефекту або максимальний рівень прибутковості господарської діяльності. З огляду на зазначене, «центри доходів» та «центри прибутку» також мають бути включені до системи управління витратами, заради взаємодії та співробітництва у досягненні єдиної спільної мети.

Процес управління включає планування, мотивацію, координацію та регулювання, контроль, які, перебуваючи у постійному нерозривному зв'язку одне із одним, забезпечують його циклічність. При цьому особливості наведених підпроцесів визначають також особливості об'єкта управління, а саме особливості видів витрат. Віднесення витрат до тих чи інших видів у значній мірі визначається галузевими особливостями підприємства. Критерієм розподілу є ступінь залежності обсягу затрат від кількості виготовленої продукції. Нині загально вживаними є три підходи до розподілу витрат за наведеною ознакою на: 1) змінні та постійні; 2) змінні та умовно-постійні; 3) змінні, постійні та умовно-постійні. Витрати виробників сільськогосподарської продукції можуть залежати (змінні) або не залежати (постійні) не тільки від обсягу виготовленої продукції, але й від використаних земельних ресурсів (рослинництво) та поголів'я тварин

(тваринництво). При цьому умовно-постійні витрати визначаються у розрахунку на одиницю (1 га, 1 гол.) відповідного ресурсу. Тому у разі власного виробництва сировини, м'ясопереробним підприємствам слід використовувати комбінований підхід до класифікації витрат: 1) для виробництва сировини та парного, охолодженого, мороженого м'яса — розподіл на змінні, постійні, умовно-постійні; 2) для виготовлення ковбасних виробів – змінні, постійні витрати (рис. 1).

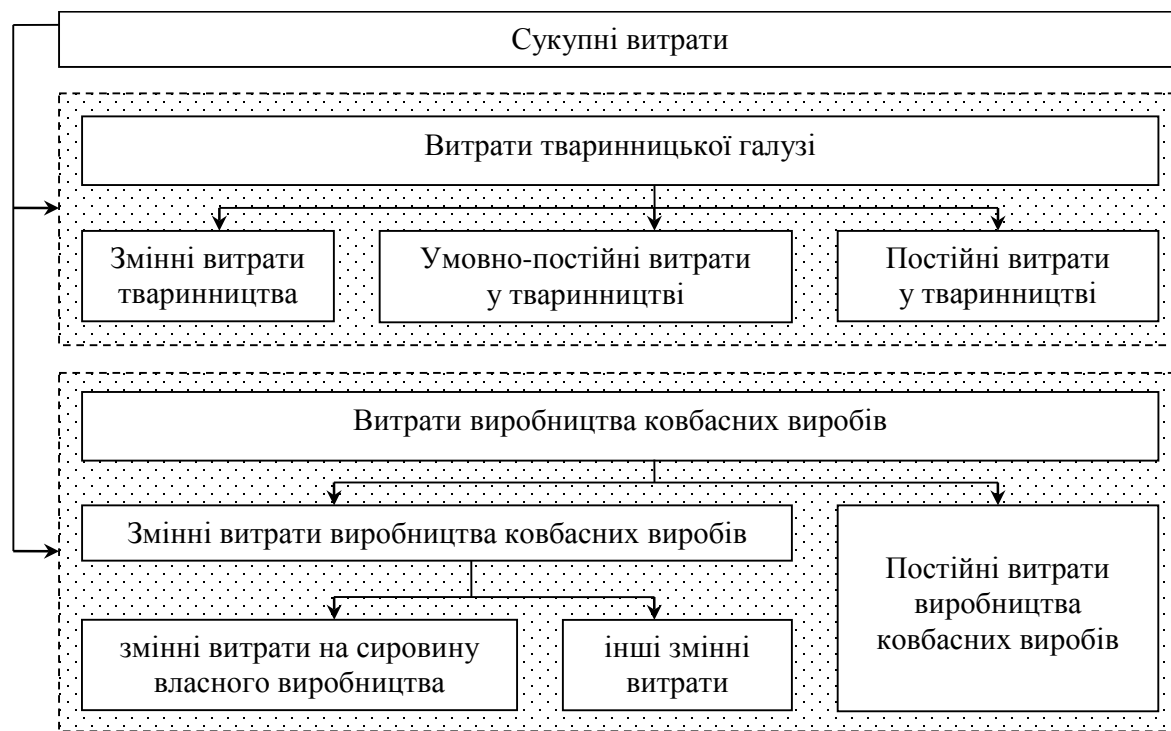

Рис. 1. Елементи сукупних витрат підприємств м'ясопереробної галузі

Першим етапом управління витратами є їх планування. Однією із особливостей діяльності підприємств зі стратегією зростання є те, що суттєва частка їх затрат спрямовується на інвестиції з метою покращення якісних характеристик існуючої, або організація виробництва нової продукції, а також вдосконалення технологічного процесу. Оскільки здійснення цих витрат та їх економічна віддача потребує значного часу, їх планування має відповідати вимогам до обчислення інвестиційних витрат. Із метою мінімізації непередбачуваних несприятливих коливань, плановий розмір інвестиційних витрат має враховувати дію інфляційних та інших видів ризиків. З огляду на це майбутні витрати підприємств зі стратегією зростання умовно можна поділити на дві групи: 1) витрати на забезпечення виробництва існуючих видів продукції (в т. ч. на розширення масштабів виробництва); 2) витрати на організацію виробництва вдосконаленої або нової продукції.

Обчислення майбутніх витрат у дослідженні пропонується здійснювати у два етапи. Спочатку доцільно визначити їх обсяг, виходячи із поточних цін та тарифів. Після цього теперішні витрати необхідно привести до майбутнього, враховуючи дію підприємницьких ризиків. Для цього традиційно використовують ставку дисконтування, яка враховує прогнозований рівень інфляції, відсоток за

безризиковими активами, середньоринкову ставку кредитування та коефіцієнт систематичного ризику. При розрахунку прогнозованого рівня інфляції доцільно використовувати методи регресійного аналізу, зокрема екстраполяції тренду. Крім того, у процесі обчислення слід враховувати не загальнодержавний чи регіональний рівень інфляції, а індекси цін на окремі види сировини та матеріалів, що використовуються у процесі переробки м'яса. В якості вихідних даних для планування слід використовувати динамічні ряди темпів інфляції за якомога довший період (понад 15 років). Особливо важливим при цьому є згладжування початкових даних у «нетипові» періоди. Методика приведення теперішніх витрат до майбутнього обернена дисконтуванню потоків (останній передбачає приведення майбутньої вартості до теперішнього часу) і ґрунтується на використанні формули:

$$B_{mt} = B_m \times (1+r)^t$$

де B_{mt} — теперішні витрати, приведені до майбутнього періоду t ;
 B_n — обсяг витрат за теперішніми умовами господарювання;
 r — ставка дисконтування;
 t — порядковий номер періоду (року, кварталу, місяця).

У процесі обчислення поточних планових витрат слід враховувати, по-перше, виробничі можливості підприємства, по-друге — мінімально необхідні для забезпечення виробничого процесу витрати, по-третє — фінансові можливості суб'єкта господарювання. Оскільки головною метою діяльності підприємницької структури є отримання прибутку, планування витрат має здійснюватись з огляду на нього. Зважаючи на це виділено два підходи до визначення розміру планових витрат: 1) виходячи із планового (бажаного) розміру економічного ефекту; 2) виходячи із планових рекомендованих обсягів виробництва. Недоліком першого підходу є те, що прибуток залежить від факторів ринку, оскільки цілком визначається ціною та витратами. Крім того, саме витрати формують прибуток, а не навпаки. З огляду на це, економічний ефект не можна розглядати як базу для планування витрат підприємства. Водночас, необхідним є встановлення нижньої межі прибутку. Особливо це стосується підприємств із стратегією виживання, для яких першочерговою задачею є забезпечення беззбиткового виробництва. Також не можна заперечувати необхідність отримання максимально можливого для суб'єкта господарювання прибутку.

Отже, планові обсяги витрат підприємства є первинними відносно прибутковості його діяльності. Тобто, витрати мають бути такими, щоб забезпечити максимум результативності господарювання виробників продукції м'ясопереробки. Крім того, обсяг витрат визначає обсяги виробництва. Зважаючи на це, в якості задачі планування розглянуто визначення витрат м'ясопереробних підприємств, необхідних для виготовлення продукції в обсягах, що забезпечать отримання максимуму прибутку. При цьому необхідно враховувати наявні ресурси та виробничі потужності підприємства.

Оцінку ефективності управління витратами варто здійснювати із застосування інтегрального показника, структура якого визначатиметься структурою витрат та підрозділів, в яких вони формуються. Часткові показники нижчого рівня розраховуються шляхом співставлення фактичних та планових

обсягів змінних, постійних та умовно-простійних витрат окремо за кожним видом продукції м'ясопереробки, а також сировини власного виробництва. Наступним рівнем оцінки є визначення інтегральних показників витрат за окремими сферами виробництва, а саме: по галузі тваринництва та виробництву ковбасних виробів і їх видів. Кінцевим етапом оцінювання має стати інтегральний показник ефективності у цілому за підприємством. Отже схема інтегрального оцінювання ефективності управління витратами м'ясопереробних підприємств матиме вигляд:

- 1) визначення часткових показників ефективності за видами витрат у мажах видів продукції;
- 2) обчислення інтегральних показників ефективності за окремими видами продукції;
- 3) обчислення інтегральних показників ефективності за окремими сферами виробництва;
- 4) обчислення інтегрального показника ефективності діяльності м'ясопереробного підприємства.

Незадовільними є значення часткових та інтегральних показників більші одиниці, що свідчить про перевищення фактичних обсягів витрат планових. Період контролю, на основі якого прийматимуться рішення щодо заохочення або покарання відповідальних осіб, має бути відносно тривалим. Це дасть змогу окремим «центрам відповідальності» самостійно виявляти та вирішувати проблему на стадії її зародження, забезпечуючи в такий спосіб досягнення основної цілі. У цілому ж схему процесу управління витратами м'ясопереробних підприємств представлено на рис. 2.

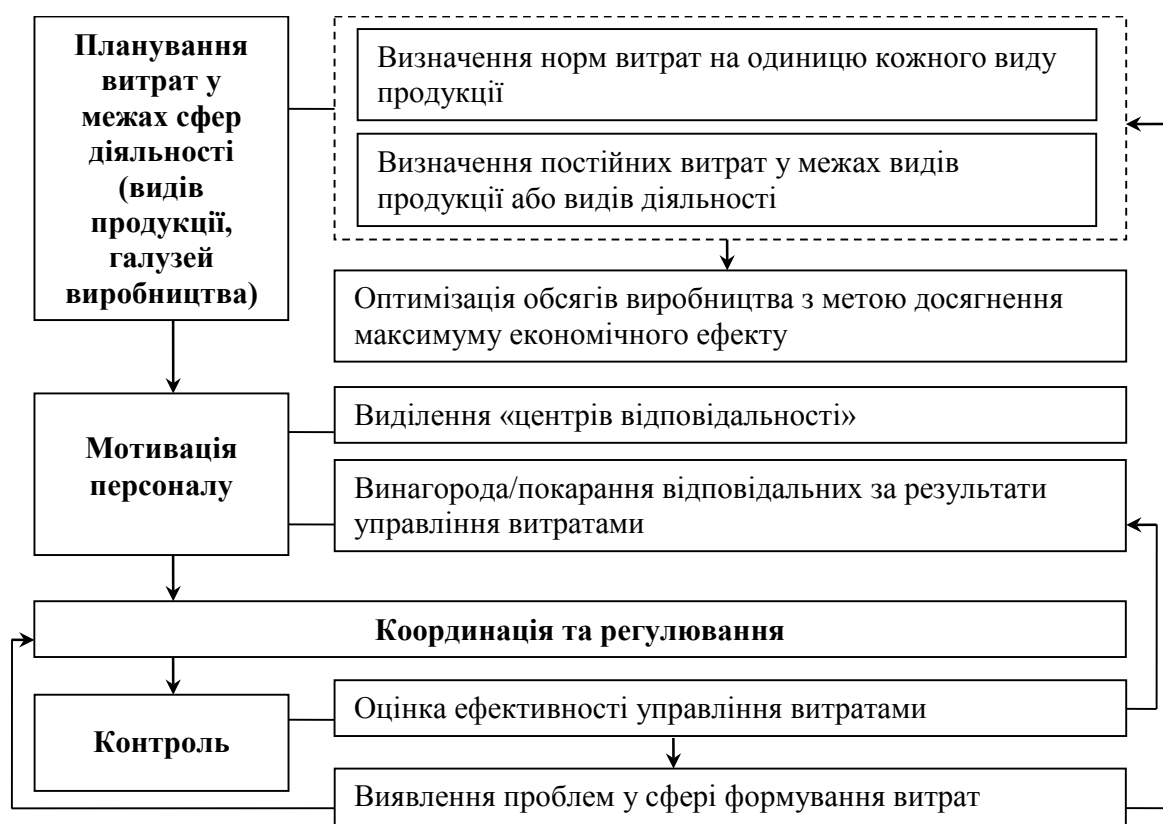

Рис. 2. Схема процесу управління витратами м'ясопереробних підприємств

Таким чином, управління витратами у сфері м'ясопереробки передбачає здійснення такого впливу на затрати м'ясопереробних підприємств, який забезпечить досягнення стратегічних цілей їх господарської діяльності — отримання максимально можливого економічного ефекту. При цьому, об'єктом управління є постійні, змінні та умовно-постійні витрати, які виникають у процесі виробництва м'яса (як сировини, так й продукції м'ясопереробки) та ковбасних виробів. З метою активізації управління витратами обов'язки пропонується розподілити між «центрами відповідальності», які формуватимуться у межах сфер діяльності виробників продуктів м'ясопереробки.

Висновки. Підсумовуючи наведене зазначимо, що планування витрат м'ясопереробних підприємств визначається їх стратегічними цілями, залежно від яких витрати поділено на такі, що потребують дисконтування та не вимагають цього. В основу обчислення витрат пропонується покласти оптимізацію обсягів виробництва продуктів м'ясопереробки. Необхідною є і мотивація, яка має на меті стимулювання представників «центрів відповідальності» до ефективного менеджменту витрат. Важливим у процесі управління витратами є етап контролю, результати якого є підставою для подальшого планування витрат, оцінки ефективності діяльності «центрів відповідальності», а також для розподілу винагороди або, навпаки, покарання між відповідальними особами. Однією із основних функцій контролю є своєчасне виявлення та усунення проблем у сфері управління витратами, оскільки чим раніше буде ідентифіковано невідповідність фактичних обсягів витрат їх нормативним або плановим значенням, тим легше це питання буде вирішити. Оцінка ступеня виконання плану має здійснюватись на основі використання методу декомпозиції, що дасть можливість вирішити складну проблему зниження витрат підприємства шляхом вирішення простіших проблем скорочення окремих видів витрат в окремих «центрах відповідальності». Відтак, оцінку ефективності слід робити не тільки у цілому по підприємству, але й на рівні кожного із «центрів відповідальності», сфер його діяльності у межах кожного із видів продукції та витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клименко А.А. Управління витратами на сільськогосподарських підприємствах / А. А. Клименко // Вісн. Бердянського ун-ту менеджменту та бізнесу. — 2009. — № 4 (8). — С. 53 – 57.
2. Ласкавий А. О. Менеджмент продуктивності: навч. посіб. / А. О. Ласкавий. — К.: КНЕУ, 2006. — 292 с.
3. Маркетингова діяльність підприємств на ринку м'ясопродуктів: монографія / О. М. Азарян, Е. М. Локтєв, І. А. Оносова. — Донецьк: Дон дует, 2006. — 229 с.
4. Олех Н. Л. Система управління витратами виробництва за центрами відповідальності / Н. Л. Олех // Актуальні проблеми економіки. — 2000. — № 4. — С. 143 – 150.
5. Партин Г.О. Управління витратами за центрами відповідальності та оцінювання його ефективності / Г. О. Партин, І. П. Вознюк // Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: Тези доповіді Всеукр. наук. — практ. конф. 8 – 10 листоп. 2009 р. — Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. — С. 252 – 255.

Одержано 29.05.13

Стецюк С.С.

Механизм управления расходами мясоперерабатывающих предприятий

Основой процесса формирования прибыли и регулирования показателей экономической эффективности предприятий можно назвать возможность рационально и обосновано осуществлять хозяйственные расходы. Одним из направлений реализации такой стратегии предприятия будет создание и внедрение адекватной системы управления расходами. Процесс управления включает планировку, мотивацию, координацию, регулирование, контроль, которые, будучи в постоянной непрерывной связи друг с другом, обеспечивают его цикличность.

В зависимости от этапа жизненного цикла субъекта хозяйствования и от поставленных целей (рост, стабилизация, выживание), руководством формируется цепочка заданий, исполнение которых и временная корректировка, должны привести к ожидаемым результатам. Также, одним из направлений оптимизации процесса управления расходами предприятия есть их структурирование за функциональными центрами, так называемыми «центрами ответственности». Выделяют три основных вида таких центров: «центр затрат», «центр доходов» и «центр прибыли».

Увы, как показывает практика, снижение расходов не всегда может быть залогом увеличения прибыли, а иногда даже и мешает этому. Даже в случае эффективного функционирования «центров затрат», результативность деятельности может быть снижена из-за несовершенства процессов производства и реализации. Поэтому, основным в управлении затратами должно быть не их уменьшение, а оптимизация. Необходима и мотивация, которая стимулирует представителей «центров ответственности» к эффективному менеджменту затрат. Важен и своевременный контроль, результаты которого являются основой для следующего планирования расходов, оценки деятельности таких центров, а также распределения вознаграждения, или, наоборот, наказания ответственных лиц. Таким образом, грамотное комбинирование комплексом методов управления и влияния в ходе осуществления хозяйственной деятельности на производственный процесс мясоперерабатывающих предприятий в общем результате должны привести к положительному и в динамике растущему конечному результату.

Ключевые слова: мясоперерабатывающие предприятия, прибыль, управление затратами, мотивация, стратегия предприятия.

Stetsyuk S.S.

A cost management mechanism of meat processing enterprises

The basis of the formation of profits and control of measures of economic efficiency of enterprises is the ability to carry out rational and reasonable business expenses. One of the directions of realization of this strategy will be the creation of enterprises and the introduction of an adequate system of control spending. The management process includes planning, motivation, coordination, management, monitoring, which being in constant continuous communication with each other, provide its recurrence.

Depending on the stage of the life cycle of the economic management subject and on its objectives (growth, stabilization, survival), leadership forms a chain of tasks, execution of which and time adjustment should lead to the expected results. Also, one of the directions of process optimization of cost management of the enterprise is their structuring of functional centers, the so-called "centers of responsibility." There are three main types of such centers, "cost center", "revenue center" and "profit center."

Unfortunately, in practice, reduce of costs may not always be the key to increasing profits, and sometimes even prevents it. Even in the case of an effective functioning of the "cost centers", the effectiveness of the activities may be reduced due to imperfect production processes and implementation. Therefore, a major thing in management of expenses must be not their reduction but their optimization. The motivation that stimulates the representatives of the "responsibility centers" to the effective management of costs is necessary too. Timely control, the results of which

form the basis for the next term expenditure estimations of the activities of such centers is also important as well as the distribution of remuneration, or, conversely, punishment of responsible people. Thus, complex combination of management methods and influence in the implementation of economic activity of meat processing enterprises in the overall result should lead to a positive and in the dynamics growing final result.

Key words: *meat processing enterprises, profit, cost management, motivation, strategy of enterprise.*

УДК 167:330.14:330.8

ГЕНЕЗИС НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ПОНЯТТЯ «ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ» В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Т.О. КРАВЧЕНКО, аспірант*

У статті досліджено історичні аспекти теорії людського капіталу. Проаналізовано наукові підходи до визначення економічного поняття «людський капітал». Запропоновано авторське визначення цього поняття. Проведено порівняльний аналіз сучасних поглядів на людський капітал і встановлено його базові ознаки.

Ключові слова: *теорія людського капіталу, людський капітал, продуктивний капітал, запас, інвестиції.*

Проблемам вивчення місця і ролі людини у виробництві, її здібностей і потреб, економічних позицій і продуктивних можливостей у всі історичні періоди розвитку економічних відносин приділялася велика увага. Вихідні передумови оцінки здібностей людини як особливої форми капіталу представлені вже в роботах класиків економічної науки В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо та К. Маркса. Але найбільш послідовно і адекватно соціально-економічна роль людини розкривається в теорії людського капіталу, сформульованій у 60-х роках ХХ ст. на основі досліджень Т. Шульца та Г. Беккера.

Питанням, пов'язаним з проблемою людського капіталу, присвячені праці таких сучасних вітчизняних дослідників, як: О.А. Грішнова, О.М. Бородіна, Н.В. Голікова, О.М. Головінов, А.В. Кудлай, О.П. Кошулько, В.П. Антонюк, А.В. Коровський, М.А. Ажажа, О.В. Левчук, Е.М. Лібанова, Л.І. Михайлова, Т.М. Кір'ян, С.Г. Климко та інших. Більшість із них вважає, що інвестування розвитку людського капіталу є головною передумовою інтелектуального, економічного, соціального та духовного прогресу держави.

Проте поки що відсутні комплексні дослідження теоретично-практичних засад цієї теорії, історизму уявлень як про людський капітал, його суттєві особливості та властивості, а також напрям зміни співвідношення сутнісних ознак у перспективі.

Метою статті є узагальнити погляди закордонних і вітчизняних науковців на суть поняття «людський капітал», його концептуальні засади та їх генезис.

*Науковий керівник – М.І. Кісіль, к.е.н., заввідділом інвестицій ННЦ «Інститут аграрної економіки»